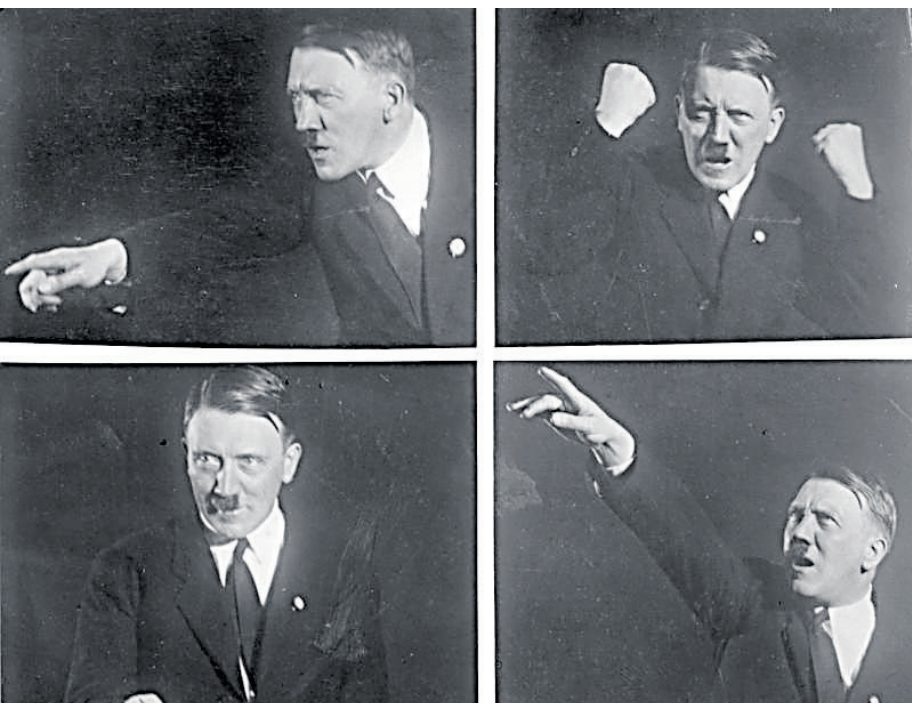


Nacional donosi ulomak iz novog, dopunjenog izdanja knjige nizozemskog filozofa Roba Riemena 'Vječiti povratak fašizma', u kojoj autor iznosi tezu da je današnji fašizam ponovno rezultat političkih stranaka koje su se odrekle vlastitih vizija, intelektualaca koji njeguju lagodni nihilizam, poslovnog svijeta koji generira pohlepu za novcem i masovnih medija koji pobuđuju niske strasti

feljton



Tko je kriv ZA FAŠIZAM 21. STOLJEĆA



ADOLF HITLER snimljen u rujnu 1930. godine

FOTO: DAS BUNDESARCHIV

na sve koji nisu živjeli u njihovim visokim kulama za visoku kulturu, tako da su itekako htjeli vjerovati u "obnovu europskih vrijednosti" koju su obećavali fašisti.

Tako su na vlast mogli doći fašisti, demagozi bez ikakvih ideja, čija je politika bila puna mržnje i srdžbe, ukorijenjena u strahu od slobode i najgoroj duhovnoj skučenosti, što ne može dovesti ni do čega drugoga nego do nasilja, beskonačnog nasilja.

Nismo naučili ove lekcije i stoga su sada već zaboravljene. No to ne čudi. Tko raspolaže ikakvim znanjem o našoj kulturnoj povijesti, povijesti propadanja vrijednosti i srozavanja europskog duha, i potom promotri naše današnje društvo, ne može drukčije zaključiti nego da su Albert Camus i Thomas Mann imali potpuno pravo kada su već 1947. ustvrdili da je fašizam politički fenomen koji nije nestao okončanjem rata i koji sada možemo okarakterizirati kao politizaciju duhovnog sklopa zlobnoga čovjeka mase. To je politika demagoga koji nemaju više drugih motiva osim održanja i proširenja vlastite moći, a koji u tu svrhu iskorištavaju osjećaj srdžbe, ukazuju na žrtvenu janjad, šire mržnju, skrivaju intelektualnu prazninu iza slogana i pogrda te svojim populizmom uzdižu politički oportunitizam do razine umjetnosti.

To se ponovno manifestira. No kao i onoga proljetnog dana kada je liječnik pronašao crknutog štakora, sljedećeg dana tri i potom svakog dana sve više, te je svatko s imalo zdravog razuma i poznavanja situacije znao da je opet izbila kuga, ali se svejedno ta očita činjenica kolektivno poricala, tako i sada možemo ustvrditi da ono što očito jest oživljavanje fašizma u našem društvu, ipak ne smijemo zvati tim imenom: "Mi nismo fašisti, jer mi smo stranka za slobodu!"

Thomas Mann je 3. listopada 1940. održao predavanje na Claremont Collegu u Los Angelesu o temi "War and Democracy" ("Rat i demokracija"). Tada je već sedam godina u egzilu, i to zato što u Hitlerovoj Njemačkoj ne bi mogao živjeti. Prije toga je dulje od trideset godina živio u Münchenu i vlastitim očima vidio na koji je način fašistički pokret mogao doći na vlast, uz ostalo zahvaljujući savršenom ovladavanju lažima: riječima se oduzimalo njihovo značenje i svodile su se na slogane. Vlastitim je očima vidio kako se prvo u kaficima i salonima, potom na ulicama i onda na masovnim okupljanjima sugerira puku da postoji politički pokret s narodnim vođom, koji je spreman svoj život posvetiti narodnim interesima, potrebama i slobodi, koji nema dlake na jeziku i koji brani vrijednosti njemačkog naroda. A tom se vođi vjeruje i zato što ne pripada političkom establišmentu, već je istinski čovjek iz naroda, koji govori njihovim jezikom. Na temelju tog iskustva Thomas Mann opominje svoje slušateljstvo u Americi: "Let me tell you the whole truth: if ever Fascism should come to America, it will come in the name of freedom." ("Dopustite da vam kažem cijelu istinu: dođe li fašizam ikada u Ameriku, doći će u ime slobode.")

"NISMO MI FAŠISTI, VEĆ JE ISLAM FAŠISTIČKI!"

Islam, kao i bilo koja druga vjeroispovijest, ima mnoga lica. U svom najboljem izdanju vjera je oslo bađajuća za ljude i potiče ih da vole život kroz lju bav prema bližnjima, suosjećanje, pravednost, milosrđe, gostoljubivost, poštivanje prirode. U svom najgorem izdanju vjera je fundamentalistička i totalitarna, podčinjava ljude, oduzima im slobodu i netolerantna je. Muslimani streme čistoj, savršenoj - i prema tome totalitarnoj - islamskoj državi, a taj cilj su fundamentalisti u Iranu već ostvarili. Kršćanska povijest također poznaje epizode apokaliptičnih vizija, žudnje za čistim kršćanskim svijetom, Kraljevstvom Božjim na zemlji, kao opravdanjem za križarske pohode, vjerske ratove,

To što je fašizam u Italiji i Njemačkoj na demokratski način mogao osvojiti političku moć, u velikoj je mjeri bila posljedica kako samoprecjenjivanja, tako i kukavičluka i izdaje društvenih elita. Samo precjenjivanje, kakvo se moglo vidjeti 1932. kod Bürgerliche Katolische Partei (Građanska katolička stranka) i Deutschnationalisten (Njemački nacionalisti), kada su zapravo i htjeli dati vlast Hitleru i njegovim suučesnicima, pretpostavljajući da ga tako mogu držati na uzdi te ga, zbog grešaka koje bi učinio, politički isključiti. Kukavičluk i izdaja kao kod njemačkih socijaldemokrata, koji su, doduše u opoziciji, iskazali svoje povjerenje, strepeći od još većeg gubitka naklonosti glasača. Zapravo, za glasače koji nisu glasovali za Hitlera, a koji su, nota bene, bili u većini, više nije bilo stranke koja bi bila spremna pružiti političko vodstvo otporu protiv nacionalsocijalističke samovlade.

A sve je to bilo povezano s korumpiranošću elita, koje nisu mogle skupiti hrabrosti da ostanu vjerne svojim načelima i društvenoj odgovornosti. Liberali nisu više branili slobodarska načela europskog humanizma, već ih je još jedino zanimala sloboda tržišta, što će reći: sve dok možemo zarađivati novac... Stoga nije baš iznenadio ni stav financijskih velesila toga doba, koje su bez zadržke podržavale novu političku vlast. Socijaldemokrati su osporili i proigrali vlastito pravo postojanja kada se više nisu htjeli boriti za kulturno i moralno uzdizanje naroda, a usmjereni isključivo na materijalne interese, samo su još poticali osjećaj srdžbe u društvu. Konzervativci su bili beskrupulozno spremni ustupiti zaštitu duhovnih vrijednosti za održanje vlastite moći, pod krinkom "tradicije" i "društvenog reda". Dendije i estete među intelektualcima fascinirala je "čista estetika" u kojoj su fašisti iskazivali izvrsnost.

Dakako, tu su bili i reakcionari koji nikada nisu imali nikakvog povjerenja u ideje kao što su demokracija, socijalna pravednost, društveni napredak. Štoviše, oni su bili duboko kivni

To što je fašizam u Italiji i Njemačkoj na demokratski način mogao osvojiti političku moć, u velikoj je mjeri bila posljedica kako samoprecjenjivanja tako i kukavičluka i izdaje društvenih elita

inkviziciju, spaljivanje heretika i vještica, geta, mržnju i antisemitizam koji su se zbili u tvornicama smrti. I židovstvo ima svoje fundamentaliste. Sve vjere mogu postati totalitarne, kao što i svaka ideologija može biti totalitarna. A svaki otpor protiv nepravde ili navodne nepravde može se pretvoriti u teror ili terorizam.

No doista nikada ne smijemo zaboraviti da fašizam ima nadasve europsku povijest. Korijeni su mu u našoj kulturi masovnog društva lišenog duha. Ovdje su se nalazile tvornice smrti i tu su bili opći teror i ubijanja, s tim što smo prvo masovno klicali tim demagozima da bismo ih zatim apatično promatrali. U ovom društvu prožetom srđžbom kultivirao se, i ponovno se kultivira, strah od slobode i zazor od svega što je drukčije.

"ISLAMIZACIJA JE NAJVEĆA OPASNOST!"

Financijska kriza ima dalekosežne posljedice po naše blagostanje. Globalizirajuća ekonomija, s Kinom i Indijom kao novim supersilama, isto će tako imati velike socijalno ekonomske posljedice. Svjetska kriza okoliša može biti katastrofalna za budućnost našeg planeta. Demokracija nam je u krizi. Političke stranke već odavno više nemaju vizija; povjerenje u politiku i javnu upravu spalo je na opasnu razinu; izbori su reducirani na besadržajni sajam

trivijalnosti. Neporeciva je duboka civilizacijska kriza našeg društva. Više ne znamo koje su nam zajedničke duhovne vrijednosti, obrazovanje već odavno ne pruža uvježbavanje duhovnih vrлина i više nemamo pojma što bi mogao biti odgovor na fundamentalna pitanja koja čine temelj svakoga civilizacijskog ideala: koji je ispravan način življenja? Što je dobro društvo?

Kakve veze ima islam sa svim ovim krizama? Nikakve. Postoji li u islamskom društvu u Europi ijedan ozbiljan politički pokret koji nastoji "islamizirati" Europu? Ne. Ima li među muslimanima fanatika koji bi s puno zadovoljstva i halabuke htjeli ubojstvima i terorom odgovoriti na sve što imalo sličiti na kritiku ili se ruga onome što im je sveto? Da. Ima li islamskih fundamentalista koji mrze zapadnjačko društvo i najradije bi očistili cijeli svijet od nevjernika i svega što je ne islamsko? Sigurno.

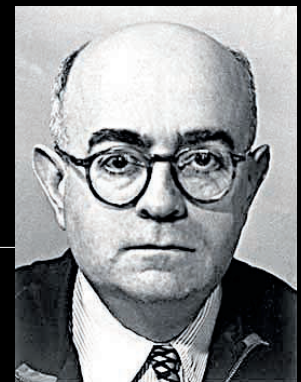
No mnogo veću prijetnju od islamskog fundamentalizma našem društvu predstavlja kriza koja je inherentna masovnom društvu, kriza duha, stalno rastuća trivijalizacija i debilizacija našeg društva. Ta civilizacijska kriza je prava prijetnja našim fundamentalnim vrijednostima, koje moramo štiti i održavati da bismo mogli ostati civiliziranim društvom. Osim toga, islamski fundamentalizam i terorizam nikada se ne mogu pobijediti europskim fašizmom.

IZ POVIJESTI SMO TREBALI NAUČITI OVE LEKCIJE:



LEKCIJA 1. PRIMO LEVI:

"Dogodilo se, svim očekivanjima unatoč: nevjerojatno, no dogodilo se da se cijeli jedan narod, civiliziran narod koji je tek ostavio iza sebe weimarski procvat, svrstao iza šarlatana kojem se čovjek sada jedino još može smijati; a ipak se Adolfa Hitlera slušalo i klicalo mu se sve do katastrofe. Dogodilo se i, dakle, može se ponovno dogoditi. To je srž onoga što imamo reći."



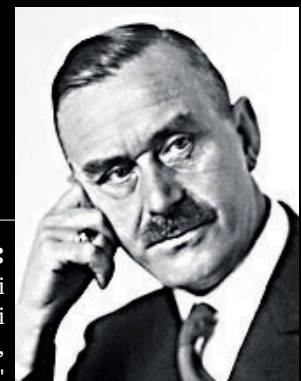
LEKCIJA 2. THEODOR ADORNO:

"Jedina istinska sna ga protiv fenomena Auschwitzta je osobna autonomija, snaga refleksije, samoodređenja, ne sudjelovati, ne prilagoditi se i umjesto beskarakterne individue, biti osobnost, neovisan duh."



LEKCIJA 3. WINSTON CHURCHILL:

"Moramo ustrojiti Sjedinjene Države Europe, odlučno moramo objaviti da duhovna ideja 'Europa' nikada neće izumrijeti, jer ćemo je mi oživjeti."



LEKCIJA 4. THOMAS MANN:

"Nikakva konferencija, tehnička mjera, pravna ustanova ili ideja svjetske vlade neće ni za korak približiti novi svjetski poredak ukoliko prvo ne nastane drukčija duhovna klima, drukčija podloga za plemstvo duha."



LEKCIJA 5. ALBERT CAMUS:

"Povijest možda ima kraj; no naš zadatak nije da je završimo, već da je stvaramo, prema slici onoga za što u međuvremenu znamo da je istinito. Jer možemo li odbijati nepravdu a da ne prestanemo pozdravljati čovjekovu prirodu i ljepotu svijeta? Naš je odgovor - da. Taj moral, istodobno nepokoran i vjeran, u svakom je slučaju jedini koji može osvjetliti put prema istinskoj, realističnoj revoluciji. Čuvajući ljepotu, pripremamo onaj dan preporoda kada će civilizacija, daleko od formalnih načela i otrcanih povijesnih vrijednosti, u središte svog mišljenja staviti živu vrlinu koja čini osnovu zajedničkog dostojanstva svijeta i čovjeka..."



"MI NISMO FAŠISTI, JER MI SMO ZA ŽIDOVE!"

Mnogo je dobrih razloga za čitanje prekrasnog romana Gior-gija Bassanija Stari obiteljski vrt. Jedan od njih je upoznavanje s činjenicom da su jedan dio dobrostojećeg židovskog građanstva u Italiji činili lakovjerni Mussolinijevi pristaše.

Mussolini je 23. ožujka 1919. osnovao svoj Fasci di Combattimento (Fašistički borbeni odredi), koji će kasnije postati Partito Nazionale Fascista (Nacionalna fašistička stranka). Nedugo poslije toga će se Ettore Ovazza, predsjednik židovskog društva u Torinu, pridružiti stranci. On čvrsto vjeruje u fašizam i žestoko ga brani, uz ostalo i osnivanjem novina La Nostra Bandiera (Naša zastava), u kojima u ime Židova želi širiti fašističku ideologiju. Mussolini to zna cijeniti. On nema problema sa Židovima. Ljubavnicima mu je Židovka, a i jedan član njegove vlade je također Židov. Do kasnih tridesetih godina Duce silno mrzi Führera. Tako ponosno daje do znanja: "Fašizam je politika ukorijenjena u tradicijama talijanskog naroda! Taj nacionalsocijalizam je čisto barbarstvo." A Nahumu Goldmannu, jednom od čelnika World Jewish Congressa (Svjetski židovski kongres), Mussolini izjavljuje: "Hitler je idiot, be zumnik, fanatik. Kad Hitler nestane, Židovi će još uvijek biti velik narod. Mi Talijani i Židovi veliki smo povijesni narodi. Herr Hitler is a joke. (Gospodin Hitler je smiješan.)"

No fašistima nikada ne možeš vjerovati: kad je Duce više odgovaralo da se ne svada s Führerom, u Italiji su 1938. uvedeni rasni zakoni. Ni židovski fašisti nisu umakli smrti.

Fašizam po definiciji nije antisemitski, iako nikada ne može bez sulude ideje uvijek i posvuda prisutnoga "neprijatelja". A biti pro židovski ili pro izraelski ne znači da ne možeš biti i fašist.

"MI BRANIMO ŽIDOVSKO-KRŠĆANSKU I HUMANISTIČKU TRADICIJU!"

Opet laž. Slogan za i od poluciviliziranih koji su pomislili da bi i oni morali reći nešto o vlastitoj kulturi.

Onaj tko je doista odan ovim tradicijama, prigrlit će i zapovijed: "Ljubite i vi pridošlicu, jer ste i sami bili pridošlice u zemlji egipatskoj." (Ponovljeni zakon 10:19).

Tko se oslanja na ove tradicije, uvijek će prihvaćati univerzalnu etiku koja obuhvaća sve ljude. Jer naš pravi identitet ne određuju nacionalnost, podrijetlo, jezik, vjera, primanja, rasa i

sve ono što ljude međusobno razlikuje, već upravo ono što ih ujedinjuje omogućujući tako jedinstvo ljudskog roda: univerzalne duhovne vrijednosti koje oblikuju ljudsko dostojanstvo i koje može usvojiti svaki čovjek. Otuda i pojava da se u našim tradicijama duhovno oblikovanje smješta visoko iznad materijalnih interesa, a na život se gleda kao na stalnu vježbu poznavanja i usvajanja apsolutnih vrijednosti kao što su istina, pravednost, suosjećajnost, ljepota. To su tradicije koje će u središte obrazovanja staviti umjetnost, klasične studije, filozofiju i teologiju, jer su oni najvažniji instrumentarij za uvježbavanje vrlina i njima možemo steći određenu mudrost.

Tko slijedi neku od tih tradicija, najžešće će se opirati društvenoj kulturi srdžbe, ukazivanju na ljude kao na žrtvenu janjad u društvu, samo zbog njihove odanosti drukčijem vjerskom uvjerenju i tradiciji, kao i svoj mržnji koju ta demagogija budi.

Tko slijedi neku od ovih tradicija, neće nastojati vladati masom, već će upravo stremiti uzdizanju ljudi.

Tko slijedi neku od ovih tradicija, bit će odan europskom duhu i poticat će političko jedinstvo Europe.

Tko slijedi neku od ovih tradicija, poznaje zapovijed: "Nemojte lagati!" (Lev. 19:11).

Tko doista želi biti humanistom, odbija svaki oblik fanatizma i prigrlit će uljudnost srca i umijeće razgovora.

Ono što nam Stranka za slobodu doista nudi besramna je suprotnost židovsko kršćanskim i humanističkim tradicijama: sirovi materijalizam, zagušujući nacionalizam, mržnju prema strancima, hranu za osjećaj srdžbe i društvenog otpora, dubok zazor od umjetnosti i uvježbavanja duhovnih vrijednosti, duhovnu ograničenost, žestok otpor europskom duhu i stalno laganje kao model ponašanja.

Najperverziji primjer tog laganja je napomena u stranačkom programu PVV-a (Stranke za slobodu). U poglavlju "Izabrali našu kulturu" u odlomku "Rješenja" može se pročitati sljedeća napomena: "Dana 4. siječnja sjećamo se žrtava (nacional) socijalizma. Dana 5. siječnja slavimo oslobođenje. To ostaje tako. Svake će godine 5. siječnja u cijeloj zemlji opet biti neradni dan."

Doista stoji tako: (nacional) socijalizam! Stavite riječ "nacional" među zagrade i naglasak dolazi na... socijalizam! Tako ispada da je Hitler bio socijalist, pa su, dakle, žrtve koje obilježavamo 4. svibnja zapravo žrtve socijalizma, "ljevice" koju PVV (Stranka za slobodu) mrzi. To je duhovna oznaka Stranke za slobodu: stavljanje istine među zagrade, besramno izvrtanje činjenica, stalno laganje.

"MNOGI NAS INTELEKTUALCI PODRŽAVAJU!"

Pa sad, izdaja intelektualaca je sveltvena; pokazuje se da su konformizam i politička prizemnost karakteristični mnogim našim učenim prijateljima.

"SVE VIŠE MLADIH GLASA ZA NAS!"

"Djeca mladog svijeta tvrde da im je teže no što je nama ikada bilo, jer ih je zadesila pustolovina, bijeda, potpuna nesigurnost, dok smo mi mogli odrastati u ekonomskoj zaštićenosti građanskog doba. No riječ je o tome da oni više ništa ne znaju o "civilizaciji" u višem i dubljem smislu, o radu na sebi samima, o individualnoj odgovornosti i naporu te da su umjesto toga usmjereni na kolektivnu udobnost. Kolektivno je lagodno ozračje u odnosu na individualno, lagodno do pokvarenosti; jer ono što si kolektivistička generacija želi, priušta i dopušta jest stalni odmor njihovog ja. Ono što želi, što voli, jest opijenost. Ova se mladost voli, izbjegavajući svu životnu ozbiljnost, stopiti s masovnim zbog masovnog i ne obazire se puno na ciljeve puta.

Građanska katolička stranka i Njemački nacionalisti su 1932. htjeli dati vlast Hitleru i njegovim suučesnicima, pretpostavljajući da ga tako mogu držati na uzdi te ga, zbog grešaka koje bi učinio, politički isključiti



ROB RIEMEN, esejist i kulturalni filozof, osnivač je Nexus instituta, međunarodnog centra posvećenog intelektualnim promišljanjima i poticanju zapadnjačke kulturne i filozofske rasprave. Njegova prva knjiga 'Plemstvo duha - zaboravljeni ideal' objavljena je 2008. godine

Izazove li je se da nešto pobliže odredi sreću koju u tom nalazi, pokazat će malo sklonosti za konkretno određenje. Masovna opijenost oslobođena od ja i njegovog tereta cilj je sama po sebi: oslobođenje od ja, od mišljenja, zapravo od svega moralnog i razumnog; i od straha, naravno, životnog straha, koji tjera na kolektivističko pridruživanje, traženje topline jed njih kod drugih i pjevanje iz svega glasa..." Thomas Mann, Achtung Europa (Pozor, Europo!), 1938.

"NADASVE BIRAMO LJUDE KOJI NIŠTA NISU DOBILI NA PLADNJU!"

José Ortega y Gasset, Paul Valéry i Thomas Mann uviđali su da europskim društvom hara civilizacijska kriza, prouzročena gubitkom duhovnih vrijednosti. Također su shvaćali da su sve druge pojavnosti krize (ekonomska kriza, urušavanje obrazovanja i poznavanja muza, rastuća agresija i strah od slobode, nesigurnost glede vlastitog identiteta) posljedice civilizacijske krize.

Da bi se pronašao odgovor na pitanje koja politika doista može ponuditi perspektivu u odnosu na nužne potrebe "ljudi koji teško rade", prvo se mora postaviti jedno drugo pitanje: je li kriza civilizacije iz dvadesetog stoljeća iza nas? Za odgovor na ovo pitanje, glede vrijednosti koje sada njegujemo i što smatramo doista važnim, može nam pomoći posjet bilo kojem novinskom kiosku. Takav je kiosk, u zračnoj luci ili na kolodvoru, mikrokozmos, odraz kulture u kojoj živimo, jer će se posvuda naći iste kategorije časopisa, koje tamo nikada ne bi bile da za njih nema masovnog zanimanja.

Uvijek ćemo naći policu rezerviranu za časopise o računalima i drugim tehnološkim pronalascima, što bi moglo ukazivati na važnost koju pridajemo tehnici i tehnološkom napretku. Jednako je standardna i policica s časopisima o brzim autima, još bržim motorima te utrka, tipična

za našu opsjednutost vremenom i brzinom: što brže, to bolje. Neizbježne su i sve informacije o financijama i ekonomiji. Još jedan korak ustranu i evo nas sučelice sjaju fotografija celebrityja i idola. I one su fenomen, bez kojeg se više ne može zamisliti naše društvo. I prije no što napustimo kiosk, prolazimo još pored časopisa koji nas do detalja informiraju o lifestyleu, beautyju, sexu.

Sljedeće je pitanje: zašto u našem društvu toliku važnost pridajemo tehnici, brzini, novcu, slavnima, svom tom vanjskom sjaju i uzbuđenju? Odgovor na ovo pitanje nalazimo u jednoj Sokratovoj napome ni, kada u razgovoru s prijateljima još prije dvadeset i pet stoljeća kritizira životni stil koji je "isključivo usmjeren na ugodnost, a zanemaruje najviše dobro". To je definicija fenomena koji će tek u dvadesetom stoljeću postati pojmom, da bi potom započeo svoj nezaustavljiv pohod: kič. Naše je društvo kultura kiča jer se najviše dobro, duhovne vrijednosti, zanemaruje i cijelo je postojanje u zna ku ugodnoga. Posljedice toga zadiru vrlo duboko.

Zato što više nema apsolutnih duhovnih vrijednosti, nema ni objektivnog mjerila naših postupanja i sve postaje subjektivno. Moje individualno ja, moj ego, postaje mjerilo svega i stoga je jedino što se računa: što ja osjećam, što ja mislim. Zahtijevam da se poštuje moj ukus, moje mišljenje, i to kakva osoba ja već jesam, ja neću da me se vrijeđa. Osjetljiv ego kao mjerilo svih stvari ne trpi kritiku i ne poznaje samokritiku. Identitet više nije izraz duhovnih vrijednosti (tko si), već materijalnog: što imaš i kako izgledaš. Svoj identitet možeš doslovno kupiti, prilagoditi i promijeniti. Stoga stalan poriv da se nešto kupuje i ima nije toliko izraz pohlepe koliko žudnje za posjedovanjem identiteta, da bi ga se potom moglo izložiti pred što je više moguće ljudi, u nadi i očekivanju da ćeš im biti zgodan. Duhovni život više nije važan. Riječ je o tome da se do-

bro osjećaš. A najbolje se osjećaš ako je sve ugodno i, dakle, zgodno. Zgodno je vrhunsko mjerilo za sve čemu posvećuješ vrijeme: partner ti mora biti zgodan, isto tako i prijatelji, studij ili posao. U slobodno vrijeme želiš se zabaviti, stoga masovni mediji, sport, igrice, hobiji i umjetnost moraju biti prije svega zgodni. Ako se u nenadanom slučaju ipak ne osjećaš dobro, a promjene partnera ili aktivnosti nisu moguće ili ne pomažu, neugodan osjećaj mora odagnati tableta i to što je prije moguće. Srećom da na tržištu ima takvih sredstava i da su vrlo dostupna. Tamo gdje ništa nije apsolutno, ništa nije ni vječno, i sve je konačno i prolazno.

OBNOVLJENO IZDANJE KNJIGE

Roba Riemena 'Vječiti povratak fašizma' objavljeno je u Hrvatskoj u izdanju TIM pressa



Albert Camus i Thomas Mann imali su potpuno pravo kada su već 1947. ustvrdili da je fašizam politički fenomen koji nije nestao okončanjem rata i koji sada možemo okarakterizirati kao politizaciju duhovnog sklopa zlobnoga čovjeka mase